

Czesław Jaworski

Niezależność wykonywania zawodu adwokata w świetle regulacji prawnych europejskich i polskich

---

Palestra 40/7-8(463-464), 57-66

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Niezależność wykonywania zawodu adwokata w świetle regulacji prawnych europejskich i polskich

1. Uwagi wstępne

1.1 Historia adwokatur poszczególnych państw europejskich poucza, że każda adwokatura posiada własne reguły wykonywania zawodu wynikające z jej narodowych tradycji. Reguły te kształtują się również w zależności od organizacji stanu adwokackiego i jego zakresu działania, procedur sądowych i administracyjnych, od obowiązującego ustawodawstwa.

Mimo różnorodnych rozwiązań podstawowe zasady są wspólne dla wszystkich adwokatów. Do takich najważniejszych, wspólnych reguł zaliczyć należy w pierwszym rzędzie zasadę niezależności czy niezawisłości adwokata, niezależności czy niezawisłości adwokatury jako korporacji.

1.2 Byłoby rzeczą pożądaną, aby tej powszechnie uznawanej regule nadawać identyczne lub bardzo zbliżone znaczenie.

Jest to szczególnie ważne w sytuacji, kiedy coraz częściej działalność adwokata przekracza, lub będzie przekraczać, granice poszczególnych państw.

Temu celowi ma służyć moje wystąpienie.

2. Próba zdefiniowania pojęć

2.1 W krajowych ustawach o adwokaturze, w zasadach etyki zawodowej różnych państw, w Międzynarodowym Kodeksie Etyki (Code of Ethics) dla wykonywania zawodu adwokata za granicą, w Regułach Stanu Adwokackiego Wspólnoty Europejskiej, przyjętych przez delegacje państw reprezentowanych w CCBE, a także w literaturze prawniczej używa się pojęcia „niezależności” lub pojęcia „niezawisłości” jako szczególnego wyróżnika w pracy zawodowej adwokata, jako kwalifikatora stanowiącego podstawę etyki adwokata.

W polskim zbiorze zasad etyki adwokackiej i godności zawodu zwanym potocznie Kodeksem etyki adwokackiej wskazuje się, że „w czasie wykonywania czynności zawodowych adwokat korzysta z pełnej swobody i niezawisłości”.

2.2 Czy pojęcia „niezależność”, „niezależny” oraz „niezawisłość”, „niezawisły” są pojęciami tożsamymi lub zbliżonymi, czy zawierają treści wykluczające się, a w końcu, które z nich bardziej oddają istotę zawodu adwokata?

Oto wstępne pytanie wymagające odpowiedzi.

Według słownika języka polskiego „niezależny” to nie podporządkowany komuś, czemuś, rozporządzający sobą, samodzielny, niezawisły, wolny. Mówi się często „być niezależnym w sądach”, „jest niezależny od nikogo”.

„Niezawisły” to tyle co samodzielny, niezależny, niepodległy, wolny. Niezawisły Sędzia. Niezawisłe państwo.

W pojęciu „niezawisłość” zawarta jest niezależność, samodzielność, niepodległość.

Bardzo ciekawe informacje, w omawianym zakresie, zawiera słownik synonimów, który gromadzi słowa, opisuje ich znaczenia oraz odpowiada na pytanie, co znaczy dane słowo.

Słowa „niezależny” i „niezawisły”, „niezależność” i „niezawisłość” – zawierają opis tożsamych lub bardzo zbliżonych znaczeń takich jak: samodzielny (samodzielność), autonomiczny, samorządny, nieskrępowany, bezstronny, obiektywny, wolny, niepodległy, suwerenny.

Podobne bogactwo znaczeniowe występuje i w innych europejskich językach.

2.3 Słowo „niezawisłość” w połączeniu ze słowem „sędziowska” stanowi termin prawny oznaczający konstytucyjną zasadę wymiaru sprawiedliwości polegającą na tym, że sędzia rozstrzygając sprawę podlega wyłącznie ustawie i nie może być skrępowany instrukcją administracyjną, ani żadną inną instrukcją (np. polityczną).

2.4 Obszarem działalności sędziego jest szeroko rozumiany wymiar sprawiedliwości, a do jego kompetencji należy orzekanie o winie lub niewinności, wymierzanie kar w postępowaniach karnych, rozstrzyganie sporów w postępo-

waniach cywilnych, gospodarczych, administracyjnych.

Sędzia podejmuje decyzje w sposób bezstronny, obiektywny, samodzielny, suwerenny. Kieruje się zasadami obowiązującego prawa, jego wykładnią, zebrany materiał dowodowy, wiedzą, doświadczeniem życiowym, własnym sumieniem.

Sędzia nie może odmówić wydania orzeczenia powołując się na niezrozumienie przepisu prawa. Zgodnie z art. 4 Code civil, „Sędzia, który odmówi osądzenia pod pozorem, że ustawa milczy, jest niejasna lub niewystarczająca, musi być pociągnięty do odpowiedzialności jako winny odmówienia sprawiedliwości”.

2.5 Adwokat również porusza się w granicach obowiązującego prawa, ale pole jego działania jest znacznie szersze. Może występować w charakterze obrońcy lub przedstawiciela osoby, której praw i wolności ma bronić przed organami wymiaru sprawiedliwości. Może być także doradcą swego klienta we wszystkich sprawach wymagających pomocy prawnej.

Przy realizacji przyjętego zlecenia adwokat zobowiązany jest do przestrzegania licznych obowiązków wynikających z przepisów ustawy i z zasad etyki zawodowej. Obowiązki te niejednokrotnie mogą pozostawać w faktycznej lub pozornej sprzeczności.

W Regułach Stanu Adwokackiego Wspólnoty Europejskiej podkreśla się, że chodzi przede wszystkim o obowiązki wobec:

- klienta
- sądów i władz administracyjnych, przed którymi adwokat broni i reprezentuje swego klienta,

- stanu adwokackiego w ogóle i wobec każdego z kolegów w szczególności,
- społeczeństwa, dla którego wolny, niezależny i zintegrowany stan adwokacki jest instrumentem obrony praw jednostki wobec państwa i grup nacisku.

W tych warunkach adwokat winien udzielać pomocy prawnej w sposób samodzielny, nieskrępowany, odpowiedzialny, zgodny z zasadami stanu adwokackiego, którym dobrowolnie się podporządkowuje.

2.6 Sędzia i adwokat biorąc udział w stosowaniu prawa tworzą określoną rzeczywistość społeczną, zabezpieczają uporządkowany tryb postępowania mający na celu zagwarantowanie porządku prawnego, rozdzielenie ewentualnych szans i korzyści, stosowne rozłożenie ryzyka a także ochronę zagrożonych interesów.

Mogą mieć istotny wpływ na wyznaczenie właściwych relacji pomiędzy prawem a etyką, na wyjaśnienie stosunku pomiędzy osobistą wolnością a wymogami wynikającymi z powiązań społecznych.

2.7 Podstawowe zadanie adwokata polega jednak na udzielaniu porady prawnej a sędziego na rozstrzygnięciu sprawy. Od adwokata oczekuje się nie tylko fachowej informacji o prawie, ale i wskazania wątpliwości co do obowiązującego stanu prawnego po to, aby osoba szukająca porady mając ich świadomość, mogła się nastawić nawet na najgorsze. Od sędziego oczekuje się natomiast jasnego, zdecydowanego rozstrzygnięcia.

Przepisy ustawy czy reguły wykonywania zawodu winny stwarzać niezbędne warunki dla realizacji tych zadań.

2.8 Wydaje się, że istotną cechą niezależności jest prawo i obowiązek do podejmowania wiążących rozstrzygnięć w pełni obiektywnych, autonomicznych,

suwerennych. Natomiast istotną cechą niezależności jest prawo i obowiązek przedstawiania w sposób samodzielny, nieskrępowany, wolny – poglądów, które umożliwią konkretnej osobie i konkretnemu organowi podjęcie właściwej decyzji i wydanie jasnego rozstrzygnięcia.

W obszarze wymiaru sprawiedliwości atrybut niezawisłości winien być łączony z działalnością sędziego (sądu) podejmującego rozstrzygnięcia, a atrybut niezależności z działalnością adwokata udzielającego pomocy prawnej.

2.9 Historia zawodu adwokata wyraźnie wskazuje, że etyka zawodu adwokata integralnie zawarta jest w pojęciu niezależności.

Słusznie Reguły Stanu Adwokackiego Wspólnoty Europejskiej na plan pierwszy wysuwają zasadę niezależności i zasada ta wraz z zawartym w niej pojęciem „niezależności” winna stanowić podstawę kodeksów etyki adwokackiej oraz, co ważniejsze, winna być stale obecna w codziennej praktyce każdego adwokata.

2.10 Na zasadę niezależności należy spoglądać zarówno z pozycji obowiązku adwokata przestrzegania tej zasady, ale również z pozycji prawa adwokata do niezależności, bez którego wykonywanie zawodu stałoby się niemożliwe.

3. Obowiązek niezależności

Tradycyjnie przyjmuje się, że obowiązek niezależności adwokata przejawia się w stosunku do władz publicznych, w stosunku do przeciwnika oraz do klienta.

Czy katalog ten obecnie uznać należy za wyczerpujący?

Powoływane już kilkakrotnie Reguły Stanu Adwokackiego Wspólnoty Europej-

skiej zwracają dodatkowo uwagę na możliwość występowania kolizji pomiędzy niezależnością adwokata a jego osobistym interesem oraz na wpływ nacisku osoby trzeciej na udzielenie lub odmowę udzielenia pomocy prawnej przez adwokata.

Rozważmy, bardzo skrótowo, te sytuacje.

3.1 Obowiązek niezależności w stosunku do władz publicznych

Zarówno w państwach totalitarnych, jak i demokratycznych występują tendencje zmierzające do ograniczenia niezależności adwokatury. Skala tych tendencji jest oczywiście jakościowo i ilościowo inna na niekorzyść reżimów totalitarnych.

Mogą one występować pod różnymi postaciami: ograniczeń ustawowych w zakresie obrony i swobód obywatelskich, nadania władzy administracyjnej szerokich uprawnień nadzorczych w stosunku do adwokatów, podważenia systemu wartości i reguł wykonywania zawodu itp.

Wiemy o tym w Polsce doskonale, albowiem w ostatnim pięćdziesięcioleciu adwokatura musiała działać w warunkach państwa totalitarnego, potem państwa zetatyżowanego, a od roku 1989 państwa przechodzącego transformację ustrojową w kierunku demokratycznego państwa prawa.

W każdym warunkach ustrojowych adwokat winien w sposób nieustanny przypominać władzom publicznym o tym, że mają obowiązek przestrzegania zasad demokratycznych stanowiących fundament każdego cywilizowanego społeczeństwa.

W państwach totalitarnych obowiązek ten przekształca się niejednokrotnie w różnorakie formy oporu. W państwach demokratycznych przejawia się on we

wszelkich działaniach prawnych na rzecz poszanowania praw człowieka przez Państwo, do którego przynależy.

Zgodnie z polską ustawą Prawo o adwokaturze – adwokatura jako korporacja i każdy adwokat indywidualnie współdziała w ochronie praw i wolności obywatelskich. Określenie „współdziała” oznacza, że adwokat nie jest jedynym, który spełnia tę rolę, ale fakt, że i inni działają w tym samym kierunku, nie zwalnia go z obowiązku. Wręcz przeciwnie, obowiązek ten wzmacnia.

Władzą publiczną jest również sąd. Odnosząc się z należytych szacunkiem do sądu, do sędziego, adwokat powinien dbać o zachowanie pełnej niezależności i nie może naruszać reguł stanu adwokackiego. Adwokat ma reprezentować swego klienta sumiennie, a celem podejmowanych czynności zawodowych jest ochrona klienta z zachowaniem prawa.

3.2 Obowiązek niezależności w stosunku do przeciwnika

Kodeksy deontologiczne problem ten rozwiązują w sposób podobny. Akcentują ogólne założenie, że zachowanie niezależności w stosunku do przeciwnika zakłada konieczność zachowania dystansu oraz szacunku.

W stosunkach ze stroną przeciwną adwokat nie może wchodzić w żadne układy.

Reguły naszego zawodu przewidują odpowiednie środki zapobiegawcze takie, jak:

- nakaz utrzymywania kontaktów listownych tylko z adwokatem strony przeciwnej, jeżeli takiego posiada;
- zakaz przyjmowania strony przeciwnej, telefonowania do niej;
- zakaz stawiania się adwokatem strony przeciwnej w innej sprawie przed

zakończeniem sporu, który jest w trakcie rozstrzygnięcia;

– zakaz prowadzenia sprawy i udzielanie jakiejkolwiek pomocy prawnej, jeżeli wcześniej pomocy takiej udzielił stronie przeciwnej w tej sprawie lub w sprawie z nią związanej.

Ten konieczny dystans dotyczy nie tylko przeciwnika, ale także jego doradców.

Za niedopuszczalne należy uznać, aby adwokat jednej ze stron był podwładnym lub współnikiem adwokata strony przeciwnej.

Mogą również wystąpić tego rodzaju sytuacje, przy zaistnieniu których adwokat powinien odmówić prowadzenia sprawy lub udzielenia porady prawnej. Do takich sytuacji można zaliczyć, gdy adwokaci stron są małżonkami lub konkubentami.

W niektórych innych tylko sumienie adwokata może osądzić, czy np. przyjaźń lub animozja do adwokata strony przeciwnej pozwala mu na przyjęcie i prowadzenie sprawy. Chodzi o to, aby uczucia, o których wspominam lub inne okoliczności, nie były na tyle silne, aby mogły ograniczyć niezależność adwokata.

W omawianym kontekście na uwagę zasługują rozwiązania przyjęte w polskim kodeksie etyki adwokackiej, które zabraniają podejmowania się sprawy przeciwko osobie bliskiej adwokatowi oraz przeciwko osobie, z którą ma poważny zatarg.

W jednym z orzeczeń Sąd Dyscyplinarny stwierdził: „Takt, umiar i kultura powinny cechować zwłaszcza wystąpienie adwokata w postępowaniu sądowym. Podjęcie się przez adwokata prowadzenia sprawy przeciwko osobie, z którą

adwokat jest w ostrym konflikcie, z góry stwarza warunki, że sprawa będzie się toczyć w atmosferze zbędnego podniecenia i zdenerwowania”.

Aby dobrze służyć radą klientowi i bronić go, adwokat powinien pozostać wolny od tej szczególnej formy zależności, jaką może wywołać uczucie lub emocja do strony przeciwnej, a także jej adwokata. Nawet w momentach największego napięcia adwokat musi kontrolować swoją agresywność, zachować umiar i takt przejawiający się w szacunku, choćby był on tylko czysto formalny. Taki rodzaj niezależności pozwoli adwokatowi zachować nie tylko własną godność, ale i godność klienta, której powinien być gwarantem. Objawem a nawet warunkiem niezależności jest szacunek jaki okazany zostanie stronie przeciwnej.

3.3 Obowiązek niezależności w stosunku do klienta

Jest to niewątpliwie najtrudniejszy obowiązek, chociażby z tego względu, że klient stanowi źródło zarobku adwokata.

A jednak to niezależność jest najlepszą gwarancją dla klienta, że pomoc prawna, którą otrzyma będzie służyć nie schlebieniu jego próżności, jego *ego*, lecz możliwie największej skuteczności. Niezależność adwokata w stosunku do klienta przejawiać się może w różny sposób zarówno pozytywny, jak i negatywny.

Przejawem pozytywnym niezawisłości jest ustanowienie stosunków z klientem na zasadzie równości, z wykluczeniem jakichkolwiek relacji podległości czy uległości.

Adwokat zawsze powinien pamiętać, że świadcząc pomoc prawną na rzecz klienta nie jest jego pracownikiem, któ-

rym się dyryguje i któremu narzuca się określone poglądy, w szczególności poglądy prawne. Adwokat nigdy nie powinien dopuszczać do sytuacji, która by uzależniła go w jakiegokolwiek formie od klienta.

Przejawem negatywnym niezależności może być odmowa prowadzenia sprawy, odmowa sugerowanej argumentacji lub pożądanego przez klienta sposobu postępowania.

Prawo odmowy przyjęcia sprawy jest różnie regulowane w poszczególnych państwach. W większości uważa się, że odmowa nie musi być umotywowana i że zachowanie stanowi jedną z oznak niezależności adwokata.

W świetle prawa polskiego adwokat może odmówić udzielenia pomocy prawnej tylko z ważnych powodów, o których informuje zainteresowanego. Wątpliwości co do udzielenia lub odmowy udzielenia pomocy prawnej rozstrzyga okręgowa rada adwokacka, a w wypadkach niecierpiących zwłoki – dziekan. Taką regulację uzasadnia się konstytucyjnym prawem obywatela do obrony jego interesów.

Według wielce zasłużonego dla adwokatury europejskiej Dziekana Rady Paryskiej Ferdynarda Payen – adwokat decydując się na przyjęcie lub odmowę sprawy powinien w zasadzie tylko i wyłącznie słuchać własnego sumienia.

Należy jednak baczyć, by nie mieszać spraw sumienia z uprzedzeniami lub bezpośrednim poczuciem własnego dobra.

Praktykowanie odmowy jest najczęściej rzeczą trudną, ale często staje się źródłem prawdziwej satysfakcji.

Do złotych myśli należy zapisać wypowiedź Dziekana Payen, że sprawy, których się broni dają korzyść i rozgłos,

te zaś, które się odrzuca – przynoszą poważanie.

Stosunek klienta do adwokata oparty jest na zaufaniu. Zakłada on, że nie ma żadnych wątpliwości co do tego, że adwokat jest osobą uczciwą, o nieposzlakowanej opinii i godną zaufania. W przypadku ujawnienia się wątpliwości po stronie klienta co do tych wartości, adwokat obowiązany jest wypowiedzieć pełnomocnictwo. Adwokat winien również zrezygnować z prowadzenia sprawy, jeżeli ujawnią się pomiędzy nim a klientem rozbieżności, co do sposobu prowadzenia sprawy, gdy uzna, że dowody przedstawione przez stronę przeciwną zmieniają istotę danej sprawy a klient będzie przedstawiał pogląd przeciwny, gdy uzna, że wytoczona sprawa zmierza do obchodzenia prawa.

Wypada zgodzić się z uwagą, że adwokat, gdy przestanie korzystać z prawa odmowy lub prawa rezygnacji z przyczyn ekonomicznych, straci część swej duszy, sporą część swej tożsamości, utraci niezależność.

3.4 Obowiązek niezależności a osobisty interes adwokata

Doświadczenie i tradycja wykazują, iż zawodu adwokata nie da się pogodzić z pewnymi zawodami lub czynnościami tak, aby nie została naruszona niezależność adwokata.

W różnych państwach te inne zawody lub czynności, z którymi nie można łączyć zawodu adwokata mogą być różnie ujmowane. Bardzo ogólnie rzecz traktując chodzi tu o łączenie (lub wykonywanie obok) zawodu adwokata z innymi zawodami i czynnościami z obszaru działalności gospodarczej.

Coraz częściej międzynarodowe i krajowe organizacje adwokatów poczynają

dostrzegać niepożądany wpływ postępującej komercjalizacji na niezależność adwokata. Zjawisko to staje się szczególnie niebezpieczne w związku z możliwością wykonywania zawodu adwokata w różnych krajach.

Dlatego też Reguły Stanu Adwokackiego Wspólnoty Europejskiej zawierają dwie bardzo istotne zasady:

- a) że adwokat reprezentując klienta przed sądem lub innym organem władzy kraju przyjmującego ma obowiązek przestrzegać reguł dotyczących niemożności łączenia zawodu adwokata z innymi zawodami lub czynnościami, które obowiązują adwokatów tego państwa;
- b) taki sam nakaz spoczywa na adwokacie osiadłym w kraju przyjmującym, jeżeli zamierza tam prowadzić działalność handlową lub inną działalność różną od zawodu adwokackiego.

Obok występujących różnic w omawianym zakresie, niektóre reguły były i są powszechnie akceptowane. Już dziekan Ferdynard Payen przestrzegał, że nie wolno adwokatom nabywać praw spornych bez względu na to, czy chodzi o prawa stanowiące przedmiot toczącego się sporu, czy też o prawa, które stać się mogą dopiero przedmiotem przyszłego sporu. Typową dla tych zakazanych aktów nabywania jest tzw. umowa *de quota litis*.

Porozumieniem *quota litis* jest umowa zawarta między adwokatem i klientem przed zakończeniem sprawy sądowej, na mocy której klient zobowiązuje się zapłacić część wartości uzyskanej w wyniku procesu, niezależnie od tego, czy chodzi o kwoty pieniężne czy o inne korzyści.

Wydaje się, że do takich wspólnych reguł należy zaliczyć reguły zakazujące adwokatowi podejmowania się czynno-

ści, które noszą cechy zwykłego płatnego pośrednictwa, nie mającego nic wspólnego z obowiązkami zawodowymi adwokata.

W świetle polskiego kodeksu etyki adwokackiej z zawodem adwokata nie wolno łączyć takich zajęć, które:

- a) uwłaczałyby godności zawodu,
- b) ograniczałyby niezawisłość adwokata.

Za kolidujące z wykonywaniem zawodu adwokackiego uznaje się w szczególności:

- a) zajmowane stanowisko funkcjonariusza państwowego;
- b) wykonywanie zajęć ubocznych, które opierają się na łączącym adwokata z pracodawcą stosunku pracy;
- c) prowadzenie we własnym imieniu przedsiębiorstwa zarobkowego;
- d) prowadzenie cudzego gospodarstwa rolnego (z wyjątkiem gospodarstwa należącego do współmałżonka);
- e) zajmowanie w cudzym przedsiębiorstwie stanowiska zarządcy;
- f) sprawowanie funkcji członka zarządu, prokurenta w spółkach prawa handlowego lub członka dyrekcji banku (nie dotyczy to spółek zajmujących się świadczeniem usług prawnych);
- g) podejmowanie się zawodowo pośrednictwa przy transakcjach handlowych;
- h) prowadzenie kancelarii adwokackiej w tym samym lokalu z osobą prowadzącą inną działalność, gdy taka wspólna działalność byłaby sprzeczna z zasadami etyki adwokackiej.

Bardzo istotny nakaz wynika z zasady, że adwokatowi nie wolno reprezentować, udzielać rad lub bronić więcej niż jednego klienta w tej samej sprawie, jeśli zachodzi konflikt interesów pomiędzy klientami lub gdy istnieje poważne niebezpieczeństwo takiego konfliktu. W ta-

kiej sytuacji adwokat musi zrezygnować ze zlecenia wszystkich zainteresowanych klientów, albowiem istnieje obawa naruszenia nie tylko tajemnicy zawodowej, ale również niezależności adwokackiej.

Reasumując tę część rozważań należy stwierdzić, że osobisty interes adwokata w danej konkretnej sprawie, czy polegający na wykonywaniu innego jeszcze zawodu lub innej czynności, nie może pozostawać w sprzeczności z obowiązkiem niezależności.

3.5 Obowiązek niezależności a wpływ nacisku osoby trzeciej

Rada udzielona przez adwokata traci na wartości, jeżeli została ona udzielona pod wpływem nacisku osoby trzeciej lub wytworzonej okoliczności.

Kiedy tak się może zdarzyć?

Przed sześćdziesięciu laty wybitny polski uczonej prof. dr Eugeniusz Waśkowski pisał: „Żaden zawód nie wystawia uprawiających go osób na tyle pokus, co zawód adwokacki. Składa się na to wiele przyczyn. Jako obrońca interesów procesujących się, znajduje się w odmęcie walki prawa z bezprawiem, dozwolonego z zakazem, cnoty z występkiem, ...w każdej chwili może stać się sojusznikiem bezprawia, współsprawcą występkę, ukrywaczem zbrodni, wrogiem sprawiedliwości... stawiając adwokatów w materialnej zależności od klientów i pobudzając ich, zwłaszcza przy dużej konkurencji, do zapominania o zasadach moralności, zawód adwokacki jest nadzwyczaj śliskim i niebezpiecznym terenem działalności...”

Słowa te niestety nic nie straciły na swojej aktualności. Wręcz przeciwnie. Nabrały one jeszcze ciemniejszej barwy. Adwokat stale może znajdować się pod

naciskiem osoby trzeciej lub wytworzonej przez tę osobę okoliczności. Taką osobą może być klient, przeciwnik procesowy, funkcjonariusz publiczny lub działacz polityczny. Szczególną formę nacisku mogą wywierać środki masowego przekazu: prasa, radio, telewizja. Działalność adwokata podlega zarówno publicznemu osądowi, jak i publicznej prezentacji. Szeroko nagłośniona sprawa może stanowić niebezpieczną pokusę dla jej przyjęcia lub przyczynę odmowy jej przyjęcia.

W obliczu różnorodnych form nacisku adwokat nigdy nie powinien zapominać, że jest nie tylko pełnomocnikiem strony, lecz i osobą publicznego zaufania.

Oznacza to, że adwokat zobowiązany jest reprezentować i/lub bronić swojego klienta w taki sposób, aby interes klienta miał pierwszeństwo przed interesem tego adwokata, jego kolegi lub też całej adwokatury, ale pod warunkiem przestrzegania przepisów prawa oraz reguł stanu adwokackiego (na przykład, że adwokatowi nie wolno wytaczać spraw, które zmierzają do obchodzenia prawa, adwokat nie może usprawiedliwiać naruszenia zasad etyki i godności zawodu powoływaniem się na poczynione przez klienta sugestie, wskazówki itp.).

Tylko w taki sposób adwokat zachowa niezależność przy wykonywaniu obowiązków zawodowych w konfrontacji z próbami nacisku lub rzeczywistego wywierania wpływu na treść i sposób świadczonej pomocy prawnej.

3.6 Prawo do niezależności

Prawo do niezależności, aby było prawem realnym winno być usankcjonowane i praktycznie przestrzegane przez władzę publiczną – Państwo. Wyrazem

owego usankcjonowania jest ustawowe określenie statusu zawodowego oraz ustanowienie odpowiednich instrumentów prawnych zapewniających niezależność adwokata.

Jak dalece jest to niezbędne wykazało doświadczenie adwokatury polskiej i wielu europejskich korporacji.

A. Status

Doświadczenie niemal wszystkich europejskich korporacji adwokackich wykazuje, że adwokat może być niezależny wówczas, gdy posiada status niezależności pozostający pod kontrolą niezawisłej organizacji zawodowej.

1. Indywidualny status niezależności

Wyklucza on w pierwszym rzędzie możliwość pogodzenia działalności adwokackiej z pracą najemną, podległością służbową.

Mimo występujących różnic w wykonywaniu tego zawodu w różnych krajach, trudno sobie wyobrazić, aby adwokat – urzędnik lub adwokat – pracownik najemny mógł w sposób niezależny świadczyć pomoc prawną.

W Polsce na tym tle od kilku lat trwa spór pomiędzy adwokatami a radcami prawnymi, którzy chcą świadczyć pomoc prawną w bardzo szerokim zakresie wszystkim osobom i wszystkim podmiotom, łącząc te uprawnienia ze statusem pracownika najemnego.

Wydaje się, że w interesie wszystkich adwokatów europejskich oraz dobrze pojmowanym interesie publicznym, jest przeciwstawienie się tym tendencjom.

2. Niezależna organizacja adwokacka

Ludzie wykonujący wolne zawody będą tylko wtedy niezależni, jeżeli te za-

wody będą wykonywać w ramach również niezależnej organizacji. Oznacza to konieczność powołania takiej organizacji, której kierownictwo wybierane jest przez osoby wykonujące ten sam zawód w sposób najbardziej demokratyczny.

Powołane w taki sposób kierownictwo winno zachować niezależność wobec wszystkich, aby móc skutecznie reprezentować swoich członków we wszystkich kontaktach z przedstawicielami władzy publicznej.

Adwokatura polska zorganizowana jest na zasadach samorządu zawodowego. Do zadań tego samorządu należy:

- 1) tworzenie warunków do wykonywania ustawowych zadań adwokatury,
- 2) reprezentowanie adwokatury i ochrona jej praw,
- 3) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów o wykonywaniu zawodu adwokata,
- 4) doskonalenie zawodowe adwokatów i kształcenie aplikantów adwokackich,
- 5) ustalenie i krzewienie zasad etyki zawodowej oraz dbałość o ich przestrzeganie,
- 6) sprawowanie zarządu majątkiem samorządu adwokackiego i rozporządzanie nim.

3. Inne instrumenty prawne

Do innych instrumentów prawnych przeciwstawiających się naruszaniu niezawisłości adwokata należy zaliczyć:

- a) immunitet,
- b) ochrona tajemnicy zawodowej,
- c) sądownictwo dyscyplinarne.

Instrumenty te, zachowując podobieństwo co do pryncypiów, różnie są regulowane w poszczególnych państwach europejskich.

W polskim prawie instrumenty te uregulowane są w sposób następujący:

IMMUNITET:

Adwokat przy wykonywaniu zawodu adwokackiego korzysta z wolności słowa i pisma w granicach określonych przez zadania adwokatury i przepisy prawa. Nadużycie tej wolności stanowiące ściganą z oskarżenia prywatnego znie wagę strony, jej pełnomocnika lub obrońcy, kuratora, świadka, biegłego lub tłumacza, podlega ściganiu tylko w drodze dyscyplinarnej. Granice tej wolności powinny być zakreślone jak najszerzej (obejmują również prawo do krytyki sądów i innych władz publicznych) z położeniem akcentu na rzeczowość, godność i takt odpowiadający powadze stanu adwokackiego.

TAJEMNICA ADWOKACKA:

Adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej. Ochronę tajemnicy adwokackiej przewidują obowiązujące procedury w postępowaniach karnych, cywilnych i administracyjnych.

Od kilku lat trwa spór czy oraz kto może zwolnić adwokata będącego pełnomocnikiem strony od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Zagadnienie to stało się niezwykle ważne w postępowaniach karnych. Zostanie ono niewątpliwie rozwiązane w nowym projekcie kodeksu postępowania karnego oraz w nowelizowanej ustawie Prawo o adwokaturze.

SĄDOWNICTWO

DYSCYPLINARNE:

Adwokaci i aplikanci adwokaccy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z prawem i zasadami etyki lub godności zawodu

bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych.

Kary dyscyplinarne począwszy od kary upomnienia aż do kary wydalenia z adwokatury wymierzają sądy dyscyplinarne, które sprawują adwokacki wymiar sprawiedliwości. Sądy dyscyplinarne składają się z adwokatów i są dwuinstancyjne. W trybie nadzwyczajnego środka orzeczenia sądów dyscyplinarnych mogą być zaskarżane do Sądu Najwyższego.

4. Uwagi końcowe

Na zakończenie sformułuję trzy wnioski:

po pierwsze, że regulacje zawarte w ustawach i kodeksach etyki adwokackiej w państwach Wspólnoty Europejskiej i Polsce, dotyczące niezależności jako podstawy etyki adwokata są identyczne lub zbieżne;

po drugie, że każda reguła zawodowa, która nie wyrosła z zasady niezależności albo ją zlekceważyła przestała być użyteczną, przestała pełnić istotną funkcję społeczną;

po trzecie, że w przyszłości adwokatura nie spełni swej misji bez woli umocnienia i przystosowania tej zasady do obecnych czasów.

Reguły Stanu Adwokackiego Wspólnoty Europejskiej mogą odegrać bardzo istotną rolę dla wspólnego odczytania i międzynarodowego upowszechnienia zasady niezależności adwokata.

Referat wygłoszony, na kolokwium zorganizowanym przez Europejskie Stowarzyszenie Adwokatów we współpracy z NRA od 31 maja do 2 czerwca 1996 w Warszawie